УДК 911.3
Сливка Роман Радиславович,
кандидат географічних наук, доцент

Львівський національний університет
імені Івана Франка, м. Львів, Україна
e-mail: romanslyvka@i.ua

ТЕРИТОРІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ КОНФЛІКТ У ДОНБАСІ: ПОГЛЯД З ПОЗИЦІЇ ПОСТМОДЕРНОГО ПІДХОДУ В ГЕОГРАФІЇ

Мета. Показати, яким чином постмодерний підхід в геоконфліктології може допомогти у встановленні причин територіально-політичного конфлікту у Донбасі.

Методика. Спроможність конструювати уявну географічну реальність давно стала предметом дослідження науковців світу. В Україні певний консерватизм у дослідницьких підходах не дозволяв впродовж тривалого часу розвинути нові методологічні здобутки географії. Одним із них мав би стати постмодернізм.

Результати. Аналіз формування регіональних ментальних просторових конструктів із позицій постмодерного підходу в географії дозволяє виявити чинники, які обумовили можливість їх появи: втручання Росії у справи України шляхом ведення гібридної війни, важливою складовою якої є інформаціна зброя, що застосовується шляхом поширення пропаганди засобами ЗМІ про уявний конфлікт між Заходом і Сходом, де Україна та Донбас є «полем битви», фронтиром «русского мира»; структура регіональної економіки, обумовила переважаючу занятість у видобувній і важкій галузях промисловості місцевого населення і наявність у нього певних «фільтрів» у сприйнятті політичної реальності; слабкість, або ж відсутність українських інструментів соціального конструювання простору «Соборної України»; частина донецької меритократії (еліти знань) прийняла і розвинула ідеї донецької олігархії про особливу місію Донбасу; поширення ідеї про сімейно-ієрархічні відносини між народами є частиною старих радянських міфів, які успішно експлуатуються і в XXI ст.

Наукова новизна. Адаптація сучасних методологічних напрацювань в постмодерній географії для пояснення причин конфлікту у Донбасі.

Практичне значення. Більш широке застосування постмодерністського підходу у географії щодо вивчення природи сепаратизму. Декострукція міфів про особливу місію окремих регіонів України, наслідком чого є загроза появи територіально-політичних конфліктів.

Ключові слова: Донбас, постмодерна географія, географія конфліктів, територіально-політичний конфлікт.

УДК 911.3
Сливка Роман Радославович,
кандидат географических наук, доцент

Львовского национального университета
имени Ивана Франко, г. Львов, Украина,
e-mail: romanslyvka@i.ua

ТЕРРИТОРИАЛЬНО-ПОЛИТИЧЕСКИЙ КОНФЛИКТ В ДОНБАССЕ: ВЗГЛЯД С ПОЗИЦИИ ПОСМОДЕРНИСТКОГО ПОДХОДА В ГЕОГРАФИИ

Цель. Показать, каким образом постмодерный подход в геоконфликтологии может помочь в установлении причин территориально-политического конфликта в Донбассе.

Методика. Способность конструировать воображаемую географическую

реальность давно стала предметом исследования ученых мира. В Украине определенный консерватизм в исследовательских подходах не позволял в течение продолжительного времени развить новые методологические достижения географии. Одним из них является постмодернизм.

Результаты. Анализ формирования региональных ментальных пространственных конструктов из позиций постмодерного подхода в географии позволяет установить факторы, которые обусловили возможность их появления: вмешательство России в дела Украины путем ведения гибридной войны, важной составной которой есть информационное оружие, оно применяется путем распространения пропаганды средствами СМИ о воображаемом конфликте между Западом и Востоком, где Украина и Донбасс выступают «полем битвы», фронтиром «русского мира»; структура региональной экономики обусловила занятость местного населения в добывающей и тяжелой отраслях промышленности и наличие у него определенных «фильтров» в восприятии политической реальности; слабость, или же отсутствие украинских инструментов социального конструирования пространства «Соборной Украины»; часть донецкой меритократії (элиты знаний) приняла и развила идее донецкой олигархии об особой миссии Донбасса; распространение идеи о семейно-иерархических отношениях между народами является частью старых советских мифов, которые успешно эксплуатируются в XXI ст.

Новизна статьи состоит в адаптации современных методологических наработок в постмодерной географии для объяснения причин конфликта в Донбассе.

Практическое применение. Более широкое применение постмодернистского подхода в географии при изучении природы сепаратизма. Декострукция мифов об особой миссии отдельных регионов Украины, как способ упреждения территориально-политических конфликтов.

Ключевые слова: Донбасс, постмодерная география, география конфликтов, территориально-политический конфликт.

УДК 911.3

Slyvka Roman Radoslavovych,
Candidate of Geographic Sciences, Associate Professor,
Ivan Franko National University of Lviv,
Lviv, Ukraine,
e-mail: romanslyvka@i.ua

TERRITORIAL AND POLITICAL CONFLICT IN DONBAS: THE POINT OF VIEW OF THE POSTMODERN APPROACH IN GEOGRAPHY

Purpose of the paper – to investigate, how postmodern approach in Geography of Conflicts can help in establishment of reasons of territorial and political conflict in Donbas in 2014.

Methods. Possibility to construct imaginary geographical reality became the article of research of the world scientists a long ago. Certain conservatism in research approaches in the Ukrainian Geography did not allow during great while to develop the new methodological achievements of geography. One of them post-modernism had to become.

Results. The analysis of forming of regional mental spatial constructs (MSC) from positions of postmodern approach in geography allows to educe factors that stipulated possibility of MSC's appearance. There is interference of Russia within the internal affairs of Ukraine among these factors by the prosecution of hybrid war. The important constituent of that is a information weapon that is used by distribution of propaganda of controlled by pro-russia MASS-MEDIA facilities about an imaginary conflict between the West and East, where Ukraine and Donbas are the "field of battle", frontier of geopolitical "russian world".

Structure of regional economy, stipulated prevailing employment of local population in extractive and heavy industries and presence for him of certain "filters" in perception of political reality. One of important factors is a weakness, or even absence of the Ukrainian instruments of the social constructing of geopolitical space of "United Ukraine". Some part of regional elites accepted and developed the ideas of the Donetsk oligarchy about the special mission of Donbas. Some old soviet myths is successfully exploited in XXI century, among them similar to family hierarchical "brother relations" between soviet peoples.

Scientific novelty consists in adaptation of methodology of postmodern geography for explanation of reasons of territorial and political conflict in Donbas.

The practical significance. A more wide use of post-modernist approach in geography in relation to the study of nature of separatism. Deconstruction of myths about the special mission of separate regions of Ukraine, by a consequence what a threat of appearance of territorial and political conflicts is.

Key words: Donbas, postmodern geography, geography of conflicts, territorial and political conflict.

Постановка проблеми. Військові дії у Донбасі в 2014 р. роблять актуальним геоконфліктологічне дослідження передумов, просторових закономірностей поширення та можливостей врегулювання цього територіально-політичного конфлікту. Вся увага науковців-суспільників прикута до подій, які здійснили тектонічні зрушення в геополітичному положенні України. Нажаль, з'явився новий об'єкт вивчення і у вітчизняних політ-географів – силою відторгнуті від України регіони Донбас та Крим. Не маючи ілюзій щодо швидкого розв'язання конфлікту, констатуємо потребу з'ясування чинників, які спричинили загострення ситуації. Постмодерністський напрямок суспільної географії пропонує власний погляд на кризову ситуацію.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загалом тема сепаратизму недостатньо опрацьована в українській суспільній географії. Очевидно страх (як виявилось обґрунтований) зумовив те, що відкрити «скриньку Пандори» майже ніхто не наважувався. Винятком можуть бути політико-географічні дослідження М. Дністрянського, О.Склярської. Довгий час в українській географії Донбас не був представлений у якості регіону, який може мати очевидні сепаратистські рухи. Більшість географів не вбачали ніяких особливих трендів щодо загострення донбаського сепаратизму. Науковий географічний дискурс, який стосувався представлення місця Донбасу у економічно-, соціально- і політико-територіальних структурах України зводився до встановлення певних регіональних особливостей, які обумовлені у більшій мірі особливостями природно-ресурсного потенціалу регіону, історичного минулого, етнічного складу населення, специфіки міського розселення населення у вигляді міських агломерацій та набору специфічних соціальних і екологічних проблем (О.Шаблій у колективній праці «Географія: світи, регіони, концепти», 2004). Не було констатовано проблемності регіону у сенсі імовірного сепаратизму. Скоріше переважав позитивний погляд на Донбас, як один з двох промислових регіонів, який хоча і характеризується застарілою галузевою структурою виробництва все ж є «локомотивом» розвитку України. Для порівняння, набагато чіткіше

ідеологія регіоналізму, який міг в будь-який момент бути повернений в сторону сепаратизму, простежується у роботах М. Багрова, Л. Багрової, В. Бокова, які присвячені Криму («География Крыма» (2001), «Региональная геополитика устойчивого развития» (2002)). Нічого подібного не було опубліковано про географію Донбасу чи його геополітично стійкий розвиток. Не було географів, які б сформулювали якусь особливу «місію» Донбасу у розвитку України. Щоправда у дослідженні О.Афанасьєва введена в науковий дискурс ідея про те, що «що Південний Схід України слугує своєрідним «геоісторичним коридором» (або буфером), по яких проходять зв'язки та відбувається культурне взаємозбагачення сусідніх геоісторичних регіональних формацій. Також регіон визначений як фронтирний в історико-суспільно-географічному вимірі, тобто такий, що доволі значний період історичного часу займав проміжне положення між потужними цивілізаційними світами…» [1]. Тож яким чином ідея віднайдення нової вітчизни заволоділа умами активістів і співчуваючих їм мас у сепаратистських утвореннях, так званих ДНР і ЛНР? Як так сталось, що «табуйована» у вітчизняній географії тема враз проявилась у проекті сепаратистських регіонів?

Про «інакшість» Донбасу голосно заявив письменник Ю. Андрухович, один і з подвижників «геопоетики» в Україні. Він припустив потребу «внутрішньої колонізації» Україною Донбасу, а потім можливість від'єднання Донбасу, як один з можливих способів вирішення перешкод у євроатлантичній інтеграції України [2]. Однак така позиція здійняла бурю критики і несприйняття в інтелектуальних колах. Досить детально прояви сепаратизму у Донбасі з позиції соборності держави висвітлив історик С.Адамович у праці «Донбас у суспільно-політичному житті України» [3].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Отже, існують різні уявлення про географічне положення окремих регіонів України. Ключовим тут є поняття «уявлення», тобто певний конструкт мислення. Спроможність конструювати уявну географічну реальність давно стала предметом дослідження науковців світу. В Україні певний консерватизм у дослідницьких підходах не дозволяв впродовж тривалого часу розвинути нові методологічні здобутки географії. Одним із них, на наш погляд, мав би стати постмодернізм. Попри всю палітру методологічних недоліків (певні редукціонізм, відрив від реальності та ін.), він дасть змогу встановити роль політичної географії і геополітики у формуванні ідей «слов'янського» чи «російського» світу, «євразійської цивілізації» та ін., які набули поширення у проблемних регіонах. Отже, якщо є засоби конструювання уявних географічних світів, то очевидно є і можливості щодо їх деконструкції. Тут в нагоді будуть близькі методологічно до постмодерністської географії, постструктуралістський, феміністичний, критичний напрямки географії, а також антигеополітика (критична геополітика). Перше відоме використання терміну постмодернізм виводять від 1947 р., коли термін з'явився у резюме Д.

Соммервіла до грандіозної праці А. Тойнбі «Осягнення історії». Соммервіл ототожнює «надлом» модерної епохи з народженням нової «постмодерної» епохи. А. Тойнбі сам перейняв цей термін, визначаючи «переломний момент» між модерною і постмодерною епохами в 1875 році, а історичний момент охарактеризує поширенням анархії і безладу і в супроводі культурного релятивізму [4, p.364]. Як влучно зауважив О.Г. Топчієв: «Ще вчора матеріальний і духовний світ здавався достатньо впорядкованим і таким, що рухається до все більшої гармонії. Але реальне «буття» певною мірою заперечує такий «наївний оптимізм». Суспільно-історичний розвиток, перебіг подій стають дедалі все менш визначеними і передбачуваними, іноді ірраціональними, суспільно-економічні процеси – все менш впорядкованими, соціальні і політичні процеси – все більш стохастичними, недетрімнованими, незрозумілими» [5, с.19].

Постмодернізм базується на запереченні державо-центризму в політичній географії, постмодерне міркування передбачає, що держава більше відповідає явленню про набір арен і сукупність щоденних людських практик. Сутності цього світу є чимось «рефлектованим» нашим дискурсом. Мова створює наш світ, а знання, тим часом, може бути тільки частковим, неминуче обумовленим соціальними, політичними і культурними обставинами і специфічним історичним контекстом, всередині якого воно артикулюється [4, p.365]. Згідно постмодерністським концепціям в географії, які мають за основу праці французького філософа М. Фуко і англійського географа Д. Харві, значення, характер сприйняття і використання людиною простору не зафіксовані раз і назавжди, а міняються в залежності від соціальної практики. Остання складається не тільки з дій , але із політичного дискурсу в розумінні Фуко, в ході якого поширюються чи укріплюються певні соціальні уявлення. Роботами останніх років доведено, як стверджує В. Колосов, що дискурс відіграє величезну роль у формуванні політичної карти і, в більш широкому змісті, *територіальності* [6, с.267-268].

Завдання статті – показати, яким чином постмодерний підхід в геоконфліктології може допомогти у встановленні причин територіально-політичного конфлікту у Донбасі.

Виклад основного матеріалу. Об’єктом дослідження геоконфліктології є територіально-політичний конфлікт, як своєрідна система, що є сукупністю елементів конфлікту (суб’єкти конфлікту, підбурювачі, модератори, група підтримки, предмет конфлікту, конфліктна ситуація та ін.), які функціонують на певній території. *Територіально-політичний конфлікт*, на наш погялд, є боротьбою двох або декількох суб’єктів міжнародних відносин за владу над територією, суверенне право визначати її статус і використовувати ресурси, які вона містить [7, с.293]. Особливістю конфлікту у Донбасі є невиразність, аморфність форм його прояву. Більшість вітчизняних експертів сходяться на думці, що у 2014 р. на території Донбасу відбувається, так звана, *«гібридна війна»*. Це війна із

поєднанням принципово різних типів і способів ведення війни, які скоординовано застосовуються задля досягнення спільних цілей [8, 9, 11]. Типовими її ознаками є використання: 1) класичних прийомів ведення війни (із військовослужбовцями в уніформах, військовою технікою та ін.); 2) нерегулярних збройних формувань (повстанців, терористів, партизан та ін.); 3) та таких типів війни і прийомів як інформаційна та кібервійна [8]. Якраз інформаційна війна стала, на погляд більшості аналітиків, потужною зброєю Росії для впливу на ситуацію в країнах «близького зарубіжжя». Даний термін носить виразно геополітичний зміст і означає уявну географічну реальність в межах колишнього СРСР. З поглибленням інформаційної революції хід і результати конфлікту дедалі більше залежать від інформації та комунікацій. Більше, ніж будь-коли раніше, конфлікт обертається навколо «знання» та застосування «м'якої сили». Супротивники вчаться надавати особливого значення «інформаційним операціям» та «перцептивному менеджменту» – тобто орієнтованим на ЗМІ заходам, спрямованим перважно на приваблювання і дезорієнтацію, а не примус, заходами, що впливають на те, наскільки безпечно почувається суспільство, військо або інший суб'єкт в аспекті знання про себе і про супротивника. Психологічний розлад може стати такою ж важливою ціллю, як і фізичне руйнування [10 , с.13-14].

Першочергове завдання російських панівних еліт – створення міфічного ментального простору в свідомості громадян. Слід визнати, що інформаційна війна проти України почалась не в 2014 р. після перемоги Революції гідності, а значно раніше. На нашу суб'єктивну думку у Росії після закінчення правління президента Б. Єльцина (1999 р.), який дотримувався риторики «дружби братських народів», визнав де-юре незалежність України і недоторканість її кордонів, першим індикатором зміни світоглядних орієнтирів політичної російської еліти став широко рекламований фільм «Брат-2» (2000 р.), у якому один з персонажів розстрілює «українських мафіозі» зі словами: «Ти ще за Севастополь відповідатимеш!». З почтаком XXI ст. лавина російського інформаційного продукту з виразним імперським геополітичним змістовим навантаженням заполонила український інформаційний простір. Наприклад, 27 вересня 2014 р. громадські активісти провели моніторинг ефіру українських телеканалів. За його даними, частка російського телепродукту складає 40% [12]. До відключення провідних російських каналів з українського ефіру і кабельних мереж, вони користувались широкою популярністю в українських громадян. Таким чином, орієнтовно 14 років громадська думка багатьох українців конструювалась зсередини і ззовні таким чином, щоб створити певну геополітичну ідею «російського світу» зі всіма його міфами і ментальними межами, бар'єрами, геополітичними кодами. До цього доклалися такі ідеологи просторової експансії Росії як О. Панарін, О.Дугін, Н.Нартов та ін. Чого вартує теза О. Панаріна, що «…можливим сценарієм є відновлення пострадянського простору на базі нової

формаційної ідеї» [13]. По суті – це маніфест пропагандистської машини Росії, яка засобами ЗМІ впродовж тривалого періоду завойовувала інформаційний простір, а отже і уяву, судження, дії громадян України. Як зазначає латвійський вчений А. Лерхіс, у Росії відбувається зміцнення, концентрація ідеологічних та інших внутрішніх і зовнішніх ресурсів задля повернення до радянської за стилем політики домінування (експансії). Навіть більше, конструювання ідеологічних концептів «російського світу», «російської доктрини», «євразійської доктрини», і межі цього «світу» планують розширювати і охопити території багатьох суверенних держав, далеко за межами Російської Федерації, у колишньому СРСР, чи навіть в межах колишньої Російської імперії [14, p.11].

З цього приводу актуальними є слова експерта В. Сокора про те, що Росія розробила геополітичні проекти створення «федеральних одиниць» під протекторатом Москви на територіях інших держав. Він зазначив, що наступним кроком є «неофіційна, але фактична абсорбація цих одиниць у російську орбіту й маніпулювання відносинами між центром «федеративної держави» і її складовими частинами шляхом нацьковування їх одне на одного» [15]. Для прикладу ще в 2004 р. директор Інституту країн СНД К. Затулін розцінював розкол України як доконаний факт, але, на його думку, для Сходу і Півдня вигіднішим було створення двоєдиної України, за зразком Бельгії, де є дві самостійні громади. Натомість за умови розколу на дві держави за заходом залишався б Київ, що дало б підстави Західній Україні вважати себе «більш справжньою», а інших – сепаратистами [16]. Такий поділ дозволив би Росії здійснювати більший контроль над Україною [3, с.38]. Отже, російська інформаційна зброя скерована на формування частиною українців вигідної для Москви уявної геополітичної реальності.

Політичний дискурс, який нав’язувався Росією, підтримувався на місцевому і національному рівнях правлячою до 2014 р. партією Регіонів і зводився до відновлення російсько-радянських міфів, конструювання особливої місії Донбасу в складі України, дружніх (але фактично підпорядкованих) стосунків з Росією, культивуваня російсько-радянських свят та ідеологем. Про це у своїй статті «Донбасизація України» ще у 2009 р. переконливо писав І.Лосєв: «Донбас не мав і не має стійкої етнокультурної ідентичності (за чисельної переваги українського елементу), його важко назвати російськокультурним регіоном у власному сенсі цього поняття. Відтак російське впроваджується на Донбасі у його радянській рецепції. Ідентичність Донбасу є не російською, а саме радянською. Так, це Україна, але радянська. Це типово для Донецької, Луганської областей, Криму й почасти Харківщини. Ось чому тут постійно спостерігається культивування радянщини, її символів, культурних кодів, червоних прапорів, серпів і молотів, радянських героїв, традицій, звичаїв тощо. Особливо вражає те, …, коли «акули великого капіталу» … демонструють ніжну любов до радянської символіки, радянської

монументальної пропаганди, Червоної армії, радянського минулого… Комуністичний капіталізм має мало спільного зі світовою ринковою економікою (насамперед європейською), але дуже багато з СРСР…» [17].

В чому ж полягала роль вітчизняних географів у «соціальному конструюванні» незалежної України? Більшість суспільних географів України впродовж років незалежності працювали над формуванням єдиного відчуття територіальності у всіх громадян України, представляючи її мозаїкою історико-географічних регіонів (Ф.Заставний, О.Шаблій, М.Дністрянський та ін.), але все ж певним цілісним образом «Соборної України». Однак проблема в тому, що не вистачило в українських географів ні інституційних можливостей (відсутність географічного факультету в Донецьку), ні освітніх (скорочення обсягу годин викладання географії в школі), ні пропагандистських (відсутність науково-популярних географічних журналів, телевізійних програм і т.п.), ні фінансових (спеціальні дослідницькі програми з вивчення наслідків поширення ідеології регіоналізму) щоб протистояти процесам *радикальної регіоналізації* Донбасу та Криму. Очевидно, що це не провина тільки українських географів, оскільки за 23 роки так і не була сформована системна державна політика *геополітичного брендінгу «Соборної України».*

Станом на сьогодні українська географія поступається перед російською пропагандою у конструюванні територіальних ідентичностей. Скоріше можна говорити про стихійне формування ідентичності «Нової України» (за висловом Дж.Сороса), в чому не останню роль зіграла агресія Росії. Позитивістський підхід, який базувався на сприйнятті засадничої тези що етнічне походження більшості мешканців Донбасу є автоматичною підставою їх лояльності державі Україна не виправдався. Як не прикро, нав'язана політичною пропагандою і ЗМІ дезінформація здатна впливати на політичний процес в регіонах України. Відсутність критичного ставлення у співгромадян до деструктивних інформаційних потоків російських ЗМІ сприяло формуванню у багатьох відчуття «іншої України», яке проявилось не тільки у Донбасі, але навіть у Галичині чи Волині. «Інакшість» ефективно використовується як маніпуляційний інструмент і зовнішніми, і внутрішніми суб'єктами політики.

Недаремно творець терміну антигеополітика О'Тоал стверджував, що існує «висока» і «низька» геополітики. *Висока* геополітика, яка також називається практичною або ж формальною, створюється дипломатами, державними діячами, політиками, експертами всіх рівнів. *Низька*, або ж «популярна», складається із набору міфів і соціальних уявлень про місце країни в світі, які поширюються системою освіти, ЗМІ і офіційною пропагандою, які є невід'ємними елементами державного будівництва. Геополітичне навантаження несуть невинні, на перший погляд, мультфільми, карикатури, мерехтливі на екрані картинки і навіть поп-музика (Доббс, 2000). О'Тоал з позицій постмодернізму розглядає

геополітику як політичний дискурс, в якому переважають державні діячі, що зацікавлені у формуванні відповідного їхнім цілям специфічного і спрощеного бачення світу [6 ,с.270].

Важливо відзначити відомі псевдо-фактори впливу на психологію місцевого населення, що не закладені його характером, а привнесені ззовні завдяки популярній риториці. На першому місці тут знаходиться мовне питання, яке, насправді, ніколи не було проблемним. Російська мова завжди займала і займає основне місце в житті регіону, в той же час завжди спостерігалася відносна терпимість до мов, на яких спілкувалося інше місцеве населення – українська, грецька, циганська, вірменська, іврит [18].

В цілому благородна у своїй суті, але деструктивна з точки зору молодої унітарної держави, ідея багатонаціонального українського соціуму, пропагована представниками регіональних політичних еліт набула загрозливих для України форм. Це свого роду український мультикультуралізм, який поступово перейшов межі просто боротьби за право відстоювати свою культурну ідентичність, а почав використовуватись політиками для боротьби за політичну владу. Пропаганда регіональної «інакшості» набула таких форм, що провокує, за Д. Харві, *поглиблення фрагментації способів життя*, появу міріади нових політичних і культурних суб'єктів, відродження регіоналізму, локалізму, і низки фундаменталізмів [4 , p.366].

Теоретично близький до постмодернізму постструктуралізм стверджує, що ми уявляємо не тільки так як ми знаємо, але також, яким чином такі елементи онтології як простір, місце, природа, культура, індивідуальність і суспільство набувають завершеності в думці у першу чергу. Що стосується географії, пропонується дослідження того, чому деякі об'єкти – ландшафти, регіони, простори, місця – швидше, ніж інші стали центральними у географічному дослідженні, також як і аналіз того, як ті об'єкти сприймаються, щоб існувати і співвідноситись одне відносно іншого [19, p. 396]. Такий тип пост-структуралізму робить наголос на продукуванні смислів і «соціальному конструюванні» реальності. В цьому ракурсі дуже влучним є висновок В.Кравченко, М.Замикула, що політичні еліти Донецька мають претензії на статус столичного центру їх міста і готові до них ментально, проте немає схожої історичної традиції (як у Харкова чи Києва). Подібна ситуація провокує масове стереотипне мислення (використане для популяризації ДНР), що підіймає бойовий дух регіону і спрямоване на відокремлення Донбасу від решти України. Тут можна привести в приклад такі популярні штампи-слогани, як «Донбас годує Україну», «Донбас порожняк не гонить», «Донбас все вирішує» [18], «Все буде Донбас!». Готовність донецьких бізнес-еліт до такого розвитку подій продемонстрована спробою створити Південно-Східну Українську Автономну Республіку ще у 2004 р. Весною 2014 року вони майстерно

експлуатували фобії та амбіції мешканців Донбасу для того, щоб екстремісти взялися за зброю.

На що слід звернути увагу – це те, що жоден з наведених ментально-територіальних конструктів не дає пояснення щодо причин нерівномірного поширення багатства і бідності у Донбасі, конкретних проблем із забрудненням довкілля, проблем гендерних взаємин і демографічного занепаду. Закріплює існуючий стан речей створена ще у радянські часи іконографія політичного ландшафту. Назви підприємств у дусі завоювань комунізму, топоніміка переповнена символами соціалістичної епохи, пам'ятники вождям комуністичної епохи. Як влучно зауважила характеризуючи донецький сепаратизм уродженка Донецька проф. І. Малишко, , «…вибір Україна чи Росія – це не цивілізаційний вибір, це не вибір між російським і українським, це навіть не вибір між західним і незахідним шляхами розвитку в глобальному сенсі. Це вибір між новим, повним невідомості життям і старим, яке наповнене ностальгією по відносному благополуччю в радянські роки, по золотому віку Донбасу, по безповоротно минулій молодості і т.д.» [20].

Ще одним цікавим ракурсом дослідження є феміністична географія, яка методологічно близька до постмодерного підходу. Багато феміністок (Марстон, 2000; Довлер, Шарп, 2001) і географів (Раутлідж, 1996; Тріфт, 2000; Флінт, 2002) припускали, що повсякденне життя пропонує шлях для віднайдення фундаменту політичної географії та геополітики і розуміння того, яким чином міжнародне, національне і місцеве відтворене у повсякденному житті. Політичний географ Н.Паундс, написав що «люди діють політично щоденно впродовж життя та їхні дії не менш придатні для політичного аналізу, ніж ті, що здійснюються управлінцями в національній столиці». Слоган «особисте є політичним» звертає увагу до політичного виміру і сили зв'язків домогосподарських просторів [21, p.527]. Географи-феміністи стверджують, що гендер, раса, клас і сексуальність відіграють певну роль у формуванні національної ідентичності і легітимації імперіалізму [22, p. 534]. Те, що лідери самопроголошених республік проявили ознаки ціннісного маскулінного фундаменталізму, вказавши на єдино правильне соціальне становище жінки як «берегині домашнього вогнища», є важливим індикатором консервативного світогляду, який опанував «повстанців». Російські політтехнологи нав'язали засобами ЗМІ гротескний образ «мачо» В. Путіну, який певною мірою наслідував і В.Янукович. Образ героя, який захищає рубежі вітчизни, або ж «русского мира» є надзвичайно дієвим у підготовлених до сприйняття народних масах. Крім того, тема щодо насильного поширення гомосексуалізму, як наслідку інтеграції України до Європи, показується апологетами новітнього російського імперіалізму як фундаментальна причина боротися за «істинні цінності». Наприклад, донський козак – це такий собі герой фронтиру (контактна зона тісної економічної, ментальної, культурної, воєнної взаємодії прикордонних етносів, статусних груп), мета якого

повсякчас проявляти свою мужність у захисті рубежів вітчизни. Пропагована російським «козацтвом» культура маскулінності, стала тим, що М.Ханнах називає культурою «постійної кризи», у тому розумінні, що чоловіки не можуть легко погасити тривогу щодо їх мужності, і повинні бути завжди готові до підтвердження і перепітвердження цього по відношенню до інших чоловіків [23]. Підсилює це агітація на бігбордах у Донецьку наступного змісту: «Мужики! Все на защиту родной земли! Не допустим фильтрационные лагеря фашистов в Донбассе!» [24]. А.Маклінток та К.Каплан, у своєму аналізі витоків американського імперіалізму висловили низку ідей, які дозволяють певною мірою пояснити процеси у Донбасі, а саме, що сімейна метафора дозволяє країні представляти два корисних для пропаганди, значним чином несумісних, образи – жіночого дому, серцевини, в разі потреби захисту, і чоловічої держави, яка агресивно захищає національний дім – вони вбачаються об'єднаними під спільним гаслом «сім'ї» [22, p.535-536].

З цього приводу цілком зрозумілим є тиражування проросійськими ЗМІ міфологем про братські відносини слов'ян, про «єдину колиску», про «сім'ю народів» і т.д. Деконструкція цих імперських міфів в значній мірі відбулась на більшій частині території України, що показали результати виборів до парламенту 2014 р. У меншості опинилась партія «Опозиційний блок», яка продовжувала під час передвиборчої кампанії експлуатували ці міфи. Нажаль, цього не відбулось у Донбасі та Криму.

Висновки. Отже, аналіз формування регіональних ментальних просторових конструктів із позицій постмодерного підходу в географії дозволяє виявити чинники, які обумовили можливість їх появи: 1) втручання Росії у справи України шляхом ведення гібридної війни, важливою складовою якої є інформаціна зброя, що застосовується шляхом поширення пропаганди засобами ЗМІ про уявний конфлікт між Заходом і Сходом, де Україна та Донбас є «полем битви», фронтиром «русского мира»; 2) структура регіональної економіки, обумовила переважаючу занятість у видобувній і важкій галузях промисловості місцевого населення і наявність у нього певних «фільтрів» у сприйнятті політичної реальності, найбільшу роль у виникненні яких мали радянські освіта і виховання; 3) слабкість, або ж відсутність українських інструментів соціального конструювання простору «Соборної України»; 4) частина меритократії (еліти знань) прийняла і розвинула ідеї донецької олігархії про особливу місію Донбасу; 5) поширення ідеї про братські, сімейно-ієрархічні відносини є складовою старих радянських міфів, які успішно експлуатуються і в XXI ст. Подальші суспільно-географічні студії мають зосередитись на глибинних феноменах постколоніалізму, які проявляються у географії способу життя населення проблемних регіонів. Це вимагає розробки основних положень постконфліктної географії та критичного переосмислення стану української географічної регіоналістики, зокрема із позицій постмодернізму.

Список використаних джерел:

1. Афансьєв О.Є. Суспільно-географічні основи регіонального природокористування: теорія і методологія (на прикладі Південно-Східної України) автореф. дис. ... докт. геогр. наук : 11.00.02 / Олег Євгенович Афанасьєв. – К., 2013. – 41 с.
2. Андрухович вважає, що Криму і Донбасу треба відділитися від України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://tsn.ua/ukrayina/andruhovich-vvazhaye-scho-krimu-i-donbasu-treba-viddilitisya-vid-ukrayini.html
3. Адамович С. Донбас у суспільно-політичному житті України (1991-2005 рр.) / Сергій Адамович. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2006. – 72 с.
4. Minca C. Postmodernism / Postmodern Geography / Claudio Minca // International Encyclopedia of Human Geography / Editors-in-Chief Rob Kitchin, and Nigel Thrift. – Amsterdam: Elsevier, 2010. – Vol.8. – P.363 - 372.
5. Топчієв О.Г. Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, методики: Навчальний посібник / Олександр Григорович Топчієв. – Одеса: Астропринт, 2005. – 632 с.
6. Колосов В.А. Геополитика и политическая география: Учебник для вузов / Владимир Александрович Колосов, Николай Семенович Мироненко. – М.: Аспект Пресс, 2002. – 479 с.
7. Сливка Р.Р. Особливості використання поняття «політико-територіальний конфлікт» у географії / Роман Радославович Сливка // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия география. – 2011. – Т. 24 (63). - № 2. – часть 1. – С. 290-294.
8. John R. Defeating Future Hybrid Threats /R. John, Jr. Davis // Military Review. - 2013. – September-October. – P.21-29.
9. Lasica Daniel T. Strategic Implications of Hybrid War: A Theory of Victory / Daniel T. Lasica. – Fort Leavenworth: School of Advanced Military Studies, 2009. – 56 p.
10. Мережі і мережеві війни: Майбутнє терору, злочинності та бойових дій / За ред. Дж.Арквілли, Д.Ронфелдта; Пер. з анг. А.Іващенка. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2005. – 350 с.
11. Черниш В. Що відбувається на Сході України, ще раз про термінологію / Вадим Черниш [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://osvita.mediasapiens.ua/material/33809
12. Кількість російського контенту на українських екранах збільшується, - дослідження. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://espreso.tv/news/2014/09/30/sytuaciya_z_kilkistyu_rosiyskoho_kontentu_na_ukrayinskykh_ekranakh_pohirshylasya____doslidzhennya
13. Панарин А.С. В каком мире нам предстоит жить? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://derzava.com/art_desc.php?aid=277#ixzz3IYw5t6LC
14. The “humanitarian dimension” of russian foreign policy toward Georgia, Moldova, Ukraine, and the Baltic States. – Riga, 2010. – 355 p.
15. Лемешко О. «Донецькі» виконують сценарій московських ляльководів / О. Лемешко // Вискоий Замок. – 2004. – 8 грудня. – С.2.
16. Затулин К. Родина Тараса Шевченко станет Бельгией? / Константин Затулин // Аргументы и Факты. – 2004. – № 49. – С.4.
17. Лосєв І. Донбасизація України: чому деукраїнізація загрожує не тільки Донбасу? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://tyzhden.ua/Publication/2072
18. Кравченко В.В., Замикула М.О. Регіональна ідентичність Донбасу. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.academia.edu/7517455/
19. Woodward K., Dixon D.P., Jones, III, J.P. Poststructuralism / Poststructuralist Geography // International Encyclopedia of Human Geography / Editors-in-Chief Rob Kitchin, and Nigel Thrift. – Amsterdam: Elsevier, 2010. – Vol.8. – P.396-407.
20. Малышко И. Другой Донецк. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://life.pravda.com.ua/columns/2014/11/6/183356/

21. Цитовано за: A Companion to Feminist Geography / Edited by Lise Nelson & Joni Seager. – Oxford: Blackwell Publishing Ltd, 2005. – 617 p.
22. Domosh M. Gender, Race, and Nationalism: American Identity and Economic Imperialism at the Turn of the Twentieth Century / Mona Domosh // A Companion to Feminist Geography / Edited by Lise Nelson & Joni Seager. – Oxford: Blackwell Publishing Ltd, 2005. – P. 534-550.
23. Hannah G. M. Virility and Violation in the US "War on Terrorism" / Matthew G. Hannah // A Companion to Feminist Geography / Edited by Lise Nelson & Joni Seager. – Oxford: Blackwell Publishing Ltd, 2005. – P. 550-565.
24. Городские власти Донецка разрешили вывесить провокационные бигборды российских боевиков (ФОТО). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://glavcom.ua/news/215422.html

Список использованных источников:

1. Афансьев А.Е. Общественно-географические основы регионального природопользования: теория и методология (на примере Юго-Восточной Украины) автореф. дис. … докт. геогр. Наук: 11.00.02 / Олег Евгеньевич Афанасьев. – К., 2013. – 41 с.
2. Андрухович считает, что Крым и Донбасс должны отделиться от Украины. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://tsn.ua/ukrayina/andruhovich-vvazhaye-scho-krimu-i-donbasu-treba-viddilitisya-vid-ukrayini.html
3. Адамович С. Донбасс в общественно-политической жизни Украины (1991-2005 гг.) / Сергей Адамович. – Ивано-Франковск: Мисто НВ, 2006. – 72 с.
4. Minca C. Postmodernism / Postmodern Geography / Claudio Minca // International Encyclopedia of Human Geography / Editors-in-Chief Rob Kitchin, and Nigel Thrift. – Amsterdam: Elsevier, 2010. – Vol.8. – P.363 – 372.
5. Топчиев А.Г. Общественно-географические исследования: методология, методы, методики: Учебное пособие / Александр Григорьевич Топчиев. – Одесса: Астропринт, 2005. – 632 с.
6. Колосов В.А. Геополитика и политическая география: Учебник для вузов / Владимир Александрович Колосов, Николай Семенович Мироненко. – М.: Аспект Пресс, 2002. – 479 с.
7. Слывка Р.Р. Особенности использования понятия «политико-территориальный конфликт» в географии / Роман Радославович Слывка // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия география. – 2011. – Т. 24 (63). - № 2. – часть 1. – С. 290-294.
8. John R. Defeating Future Hybrid Threats /R. John, Jr. Davis // Military Review. – 2013. – September-October. – P.21-29.
9. Lasica Daniel T. Strategic Implications of Hybrid War: A Theory of Victory / Daniel T. Lasica. – Fort Leavenworth: School of Advanced Military Studies, 2009. – 56 p.
10. Сети и сетевые войны: Будущее террора, преступности и боевых действий / За ред. Дж.Арквиллы, Д.Ронфелдта; Пер. с анг. А.Иващенка. – К.: Изд. Дом «Киево-Могилянская академия», 2005. – 350 с.
11. Черныш В. Что происходит на Востоке Украины, еще раз о терминологии / Вадим Черныш [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://osvita.mediasapiens.ua/material/33809
12. Количество российского контента на украинских экранах увеличивается, – исследование. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://espreso.tv/news/2014/09/30/sytuaciya_z_kilkistyu_rosiyskoho_kontentu_na_ukrayinskykh_ekranakh_pohirshylasya_doslidzhennya
13. Панарин А.С. В каком мире нам предстоит жить? [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://derzava.com/art_desc.php?aid=277#ixzz3IYw5t6LC
14. The "humanitarian dimension" of russian foreign policy toward Georgia, Moldova, Ukraine, and the Baltic States. – Riga, 2010. – 355 p.
15. Лемешко О. «Донецкие» исполняют сценарий московских кукловодов / О. Лемешко // Высокий Замок. – 2004. – 8 декабря. – С.2.
16. Затулин К. Родина Тараса Шевченко станет Бельгией? / Константин Затулин // Аргументы и Факты. – 2004. – № 49. – С.4.
17. Лосев И. Донбасизация Украины: почему деукраинизация угрожает не только Донбассу?

[Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://tyzhden.ua/Publication/2072
18. Кравченко В.В., Замикула М.О. Региональная идентичность Донбасса. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://www.academia.edu/7517455/
19. Woodward K., Dixon D.P., Jones, III, J.P. Poststructuralism / Poststructuralist Geography // International Encyclopedia of Human Geography / Editors-in-Chief Rob Kitchin, and Nigel Thrift. – Amsterdam: Elsevier, 2010. – Vol.8. – P.396-407.
20. Малышко И. Другой Донецк. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://life.pravda.com.ua/columns/2014/11/6/183356/
21. A Companion to Feminist Geography / Edited by Lise Nelson & Joni Seager. – Oxford: Blackwell Publishing Ltd, 2005. – 617 p.
22. Domosh M. Gender, Race, and Nationalism: American Identity and Economic Imperialism at the Turn of the Twentieth Century / Mona Domosh // A Companion to Feminist Geography / Edited by Lise Nelson & Joni Seager. – Oxford: Blackwell Publishing Ltd, 2005. – P. 534-550.
23. Hannah G. M. Virility and Violation in the US "War on Terrorism" / Matthew G. Hannah // A Companion to Feminist Geography / Edited by Lise Nelson & Joni Seager. – Oxford: Blackwell Publishing Ltd, 2005. – P. 550-565.
24. Городские власти Донецка разрешили вывесить провокационные бигборды российских боевиков (ФОТО). [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://glavcom.ua/news/215422.html

References:

1. Afanasiev O.Y. The public geographical basis of the regional nature use: theory and methodology (on the example of South-Eastern Ukraine). – Manuscript. Dissertation for the degree of Doctor of Science in Geography, speciality 11.00.02 – Economic and social geography. – Taras Shevchenco National University of Kyiv. – Kyiv, 2013. – 41 p. (in Ukrainian).
2. Andruhovych considers that Crimea and Donbas are necessary to move away from Ukraine. [Electronik resource]. – Access mode: http://tsn.ua/ukrayina/andruhovich-vvazhaye-scho-krimu-i-donbasu-treba-viddilitisya-vid-ukrayini.html (in Ukrainian).
3. Adamovych S. Donbass in social and political life of Ukraine (1991-2005) / Sergii Adamovych. – Ivano-Frankivs'k: Misto NV, 2006. – 72 s. (in Ukrainian).
4. Minca C. Postmodernism / Postmodern Geography / Claudio Minca // International Encyclopedia of Human Geography / Editors-in-Chief Rob Kitchin, and Nigel Thrift. – Amsterdam: Elsevier, 2010. – Vol.8. – P.363 – 372.
5. Topchiiev O. H. Human-geographical researches: methodology, methods, methodologies / Oleksandr Hryhorovych Topchiiev. – Odesa: Astroprint, 2005. – 632 s. (in Ukrainian).
6. Kolosov V.A., Mironenko N.S. Geopolitics and Political Geography / Vladimir Aleksandrovich Kolosov, Nikolai Semionovich Mironenko. – Moskva: Aspekt Press, 2002. – 479 s. (in Russian).
7. Slyvka R. Features of the use of concept «political and territorial conflict» in Geography / Roman Radoslavovych Slyvka // Uchenyye zapiski Tavricheskoho nacyonal'noho universityeta imyeni V.I. Vernadskoho. Seriya geographiya. – 2011. – T. 24 (63). - № 2. – chast' 1. – S. 290-294. (in Ukrainian).
8. John R. Defeating Future Hybrid Threats /R. John, Jr. Davis // Military Review. – 2013. – September-October. – P.21-29.
9. Lasica Daniel T. Strategic Implications of Hybrid War: A Theory of Victory / Daniel T. Lasica. – Fort Leavenworth: School of Advanced Military Studies, 2009. – 56 p.
10. Networks and netwars: The Future of Terror, Crime, and Militancy / Edited by John Arquilla, David Ronfeldt. – Kyiv: Kyievo-Mohylianska akademiia, 2005. – 350 s. (in Ukrainian).
11. Chernysh V. What takes place on East of Ukraine, once again about terminology / Vadym Chernysh [Electronik resource]. – Access mode: http://osvita.mediasapiens.ua/material/33809 (in Ukrainian).
12. The amount of Russian content increases on the Ukrainian TV-screens, – investigation [Electronik resource]. – Access mode: http://espreso.tv/news/2014/09/30/sytuaciya_z_kilkistyu_rosiyskoho_kontentu_na_ukrayinskykh_ekranakh_pohirshylasya____doslidzhennya (in Ukrainian).
13. Panarin A. S. In what World we want to live? [Electronik resource]. – Access mode: http://derzava.com/art_desc.php?aid=277#ixzz3IYw5t6LC (in Russian).
14. The "humanitarian dimension" of russian foreign policy toward Georgia, Moldova, Ukraine, and the Baltic States. – Riga, 2010. – 355 p.
15. Lemeshko O. "Donets'ki" carry out the scenario of Moscow puppeteers / O. Lemeshko // Vyskoyi

Zamok. – 2004. – 8 hrudnia. – S.2. (in Ukrainian).
16. Zatulin K. Will the motherland of Taras Shevchenko become Belgium?/ Konstantin Zatulin // Argumyenty i Fakty. – 2004. – № 49. – S.4. (in Russian).
17. Losyev I. Donbasization of Ukraine: why does deukrainization threaten not only to Donbas? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://tyzhden.ua/Publication/2072 (in Ukrainian).
18. Kravchenko V.V., Zamykula M.O. Regional identity of Donbas [Electronik resource]. – Access mode: https://www.academia.edu/7517455/ (in Ukrainian).
19. Woodward K., Dixon D.P., Jones, III, J.P. Poststructuralism / Poststructuralist Geography // International Encyclopedia of Human Geography / Editors-in-Chief Rob Kitchin, and Nigel Thrift. – Amsterdam: Elsevier, 2010. – Vol.8. – P.396-407.
21. A Companion to Feminist Geography / Edited by Lise Nelson & Joni Seager. – Oxford: Blackwell Publishing Ltd, 2005. – 617 p.
22. Domosh M. Gender, Race, and Nationalism: American Identity and Economic Imperialism at the Turn of the Twentieth Century / Mona Domosh // A Companion to Feminist Geography / Edited by Lise Nelson & Joni Seager. – Oxford: Blackwell Publishing Ltd, 2005. – P. 534-550.
23. Hannah G. M. Virility and Violation in the US "War on Terrorism" / Matthew G. Hannah // A Companion to Feminist Geography / Edited by Lise Nelson & Joni Seager. – Oxford: Blackwell Publishing Ltd, 2005. – P. 550-565.
24. Municipal authorities of Donetsk let to hang out the provocative billboards of the Russian hits (PHOTO). [Electronik resource]. – Access mode: http://glavcom.ua/news/215422.html (in Russian).